

TÜRKİYE
YAZMA
ESERLER
KURUMU
BAŞKANLIĞI

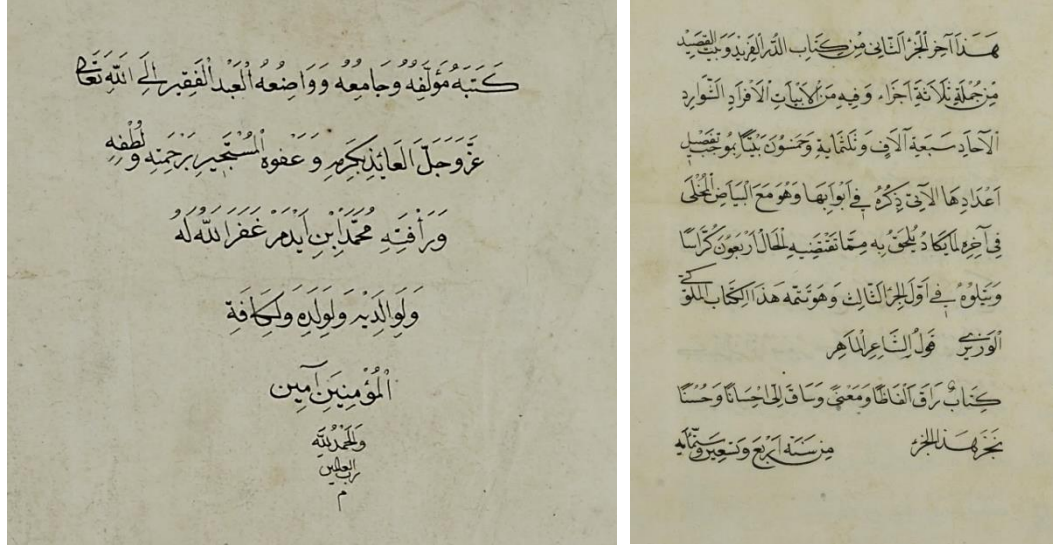
KONSERVASYON UYGULAMALARI

Kitap Şifahanesi ve Arşiv Dairesi Başkanlığı

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi
Ayasofya Koleksiyonu - 3864
ed-Dürrü'l-Ferîd ve Beytü'l-Kasîd
Muhammed bin Aydemir el-Musta'sımî

Fatma Nihan AYHAN
2018

MÜELLİF VE ESERİ HAKKINDA

Sezgin'in¹ ifadesiyle "Arap edebiyatçılarının estetik ve filolojik sebeplerle seçme dizeler toplamakta ulaştığı zirveye örnek teşkil etmekte.." olan ve müellifinin kaleminden çıkan nüshalarının Arap edebiyatının günümüze ulaşan en önemli eserlerinden biri olarak kabul edilen *ed-Dürü'l-Ferîd ve Beytü'l-Kasîd*'in onarımına alınan bu nüshası da müellif hattıyla yazılmıştır. Nüshada eserin müellifi Muhammed bin Aydemir , nüshanın üç ciltlik eserin ikinci cüzünü oluşturduğunu ve 17.350 beyit içerdiğini zikretmektedir. Nüsha hicrî 694 (M. 1294) senesinde istinsah edilmiştir.

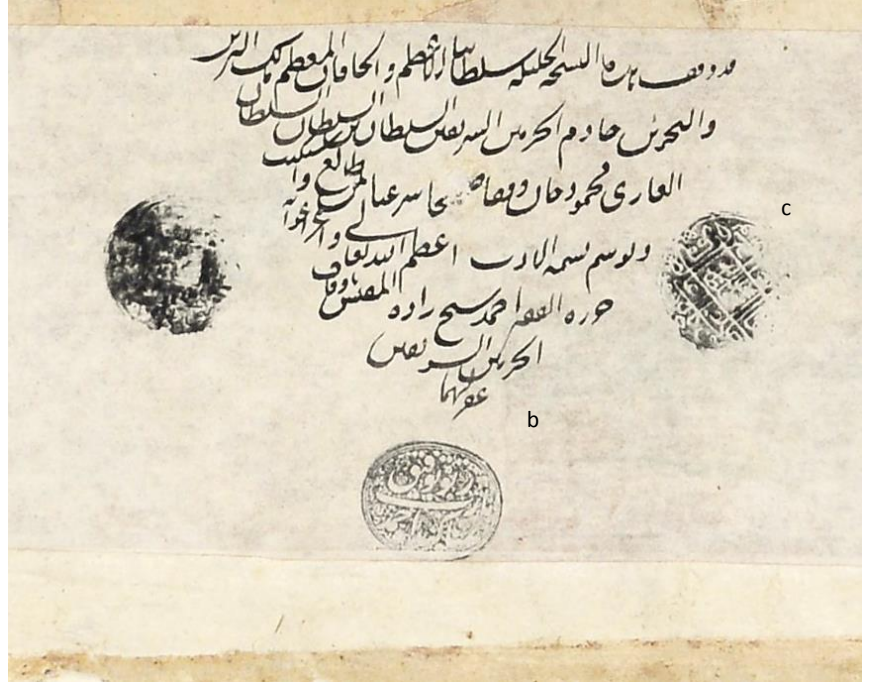
Ebû Nasr Muhammed bin Seyfeddin Aydemir bin Abdulah el-Musta'sımî ile ilgili kaynaklarda yer alan bilgiler sınırlıdır. Hicrî 639 (M. 1241-42) senesinde Bağdat'ta doğmuş ve burada yetişmiştir. Edebiyat ve hat ile ilgilenmiştir. Yâkut el-Musta'sımî (ö. 698/1299) ve Bahâeddîn Ali b. İsa el-Erbilî (ö. 692/1293) üzerinde etkileri olan en önemli iki hocasıdır. Hattının güzelliği ile meşhur olan Muhammed b. Aydemir'in *ed-Dürü'l-Ferîd* haricinde, hocalarından Muhyiddîn Muhammed b. Ahmed b. Ebu'l-Kerem el-Baklî'nin yazılarını derlediği bir eseri daha bulunmaktadır. Hicrî 710 (M. 1311) senesinde vefat etmiştir^{2,3}.

¹Sezgin, F., 1984 Yılından 2011 Yılına Kadar Arap-İslâm Bilimleri Tarihi Enstitüsü Yayınlarına Yazılan Avrupa Dillerindeki Önsözler, Timaş Yayınları: İstanbul, 2014, s.414

²Sezgin, F., A.g.e., s. 414-415

³Gânim, A. S., *ed-Dürü'l-Ferîd ve Beytü'l-Kasîd li ibn-i Eydemir*, Alemü'l-Mahtûât ve'n-Nevâdir, 2005-2006, c. 10, s.2, s.487-488

MÜHÜR VE DİĞER KAYITLAR

Eserin 1a sayfasında bulunan I. Mahmud'un vakıf mühründeki iç yazı şu şekildedir: “Elhamdu lillah ellezi hedana li-haza ve ma kunna linehtediye lev la en-hedanallah⁵” ve altında (tuğra şeklinde): “vakf-ı Mahmud Han bin Mustafa Şah el-muzaffer daima” (a).

1a sayfasında nüshanın Sultan Mahmud Han tarafından vekfedildiğini ifade eden ve Evkâf-ı Harameyn müfettişi Ahmed Şeyhzâde tarafından düşülmüş vakıf kaydı şu şekildedir: “Kad vekafe hazihi en-nüşa el-celîle Sultanul-a'zam ve'l-hâkânul-mu'azzam mâlikul-berreyn vel-bahreyn hâdimu'l-Haremeyni's-Şerîfeyn es-sultan bin es-sultan es-Sultân el-Gâzî Mahmûd Hân vakfen sahihan şeri'yyen harrarahû el-fakîr Ahmed Şeyhzade el-müfettiş bi-Evkâfi'l-Haremeyni's-Şerîfeyn, ğufira lehümâ”. Bu kaydın altında görülen oval şekilli mühürde “yâ Rabb ze to tevfiq temennâ koned Ahmed” şeklinde Farsça bir dua ve temenni cümlesi yer almakta olup Ahmed Şeyhzade'ye ait olduğu anlaşılmaktadır (b).

1a sayfasında yazının sağ tarafında yer alan mühür ise Yavuz Sultan Selim'e ait vakıf mührüdür (c).

CİLT

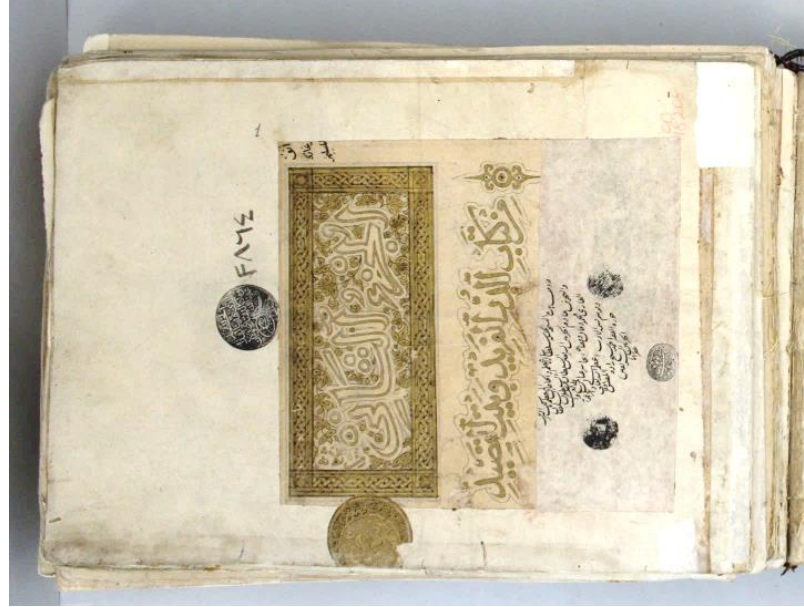
Ön - arka kapak, sertap ve mıklebi bulunan eser cönk formundadır. Kapak 25 x 34 cm ölçülerindedir. Cilt kahverengi keçi derisi üzerine şemse salbek formunda soğuk baskı tekniğiyle yapılmıştır. Şemse ve salbeğin çevresinde altın ile tek sıra kontur ve tığ yapılmış, kenarlar altın kullanılarak cetvel ve zencerek ile süslenmiştir. Sertap üzerindeki kâğıda Arap rakamları ile eserin envanter numarası yazılmıştır. Kapak içlerinde odun hamuru kâğıt bulunmaktadır. Kapak ve metnin birleştiği kısımda önceki onarımda yapıldığı düşünülen deri köstekler yer almaktadır.

METİN

Metin kısmının başında ve sonunda ikişer adet boş kâğıt, birer adet odun hamuru yan kâğıt bulunmaktadır. Metin kısmı 39 forma, 376 varaktan oluşmaktadır. Metin 10 satır düzeninde, kalınlığı 0,18 - 0,23 mm arası değişen heterojen hamur yapısına sahip el yapımı Doğu kâğıdı üzerine nesih hat ile siyah ve kırmızı mürekkep kullanılarak yazılmıştır. Sayfa kenarlarında derkenarlar vardır. Derkenar kısmında yazıların kâğıt kazınarak silindiği alanlar vardır.

METİN

Önceki onarımda bir numaralı sayfa süsleme ve yazının kenarlarından kesilerek yeni kâğıdın üzerine yapıştırılmıştır.

DİKİŞ ve ŞİRAZE

Formalar, krem rengi ibrişim ile dört duraklı çapraz dikiş yapılarak birleştirilmiştir. Baş şirazesi mor ve yeşil renk ip kullanılarak balıksırtı motifinde örülmüştür.

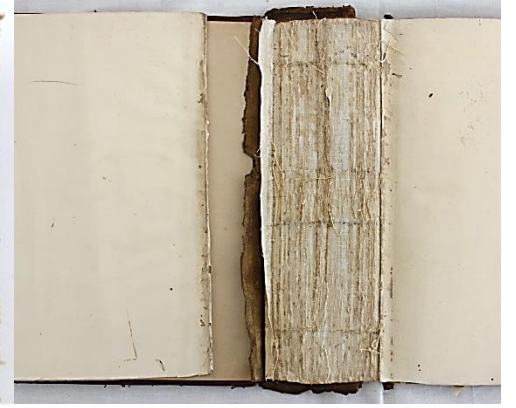
ESKİ ONARIMLAR - CİLT

Sertap dudak payı

Sirt

Tekstil sırt desteği

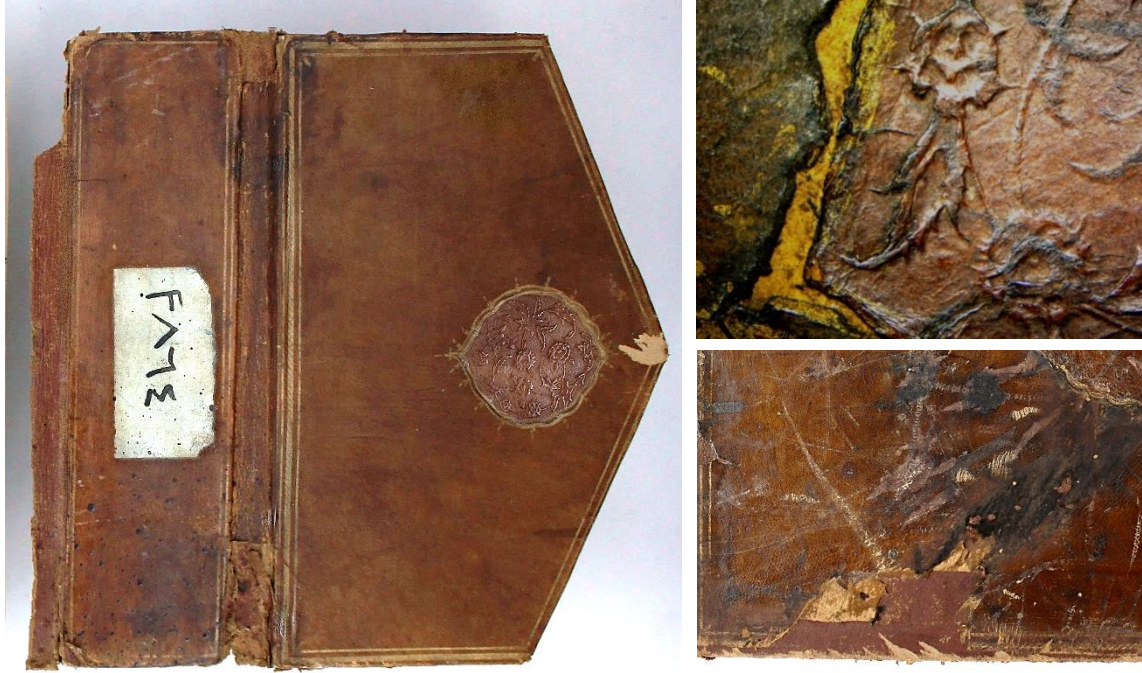
Sirtın, kapak kenarlarının, kapak içlerindeki odun hamuru kâğıtların, arka kapaktaki duralite benzer malzemenin, kapaklardakinden farklı renkteki deri kösteklerin, sırtta bulunan tekstilin, sırt dikişinin, kolon dikişinin, şiraze örgüsünün önceki onarımlar sırasında yapıldığı düşünülmektedir.

ESKİ ONARIMLAR - METİN

Metin kısmında yapılan onarımlarda farklı özelliklerde kâğıtlar ve onarım malzemesi kullanılmış olması eserin birden fazla kez onarım gördüğünü düşündürmektedir. Yakın dönemlerde kullanılan filmoplast, çirş olduğu düşünülen bağlayıcı ile yapıştırılmış başka bir kâğıt, sayfaların kenar ve köşelerinde sağlamlaştırma için sıkça kullanılan başka bir kâğıt ve şeffaf bant ile yapılmış onarımlar vardır.

BOZULMALAR - CİLT

Arka kapak ve sertap tamamen ayrılmıştır. Kapaklar üzerinde deri onarımları, yüzeyde soyulma, aşınma, çizilme, lekelenme gibi bozulmalar görülmektedir. Şemse motifi oluşturulurken kalıbın basıldığı kenar kısımları zamanla birbirinden ayrılmıştır.

BOZULMALAR - CİLT

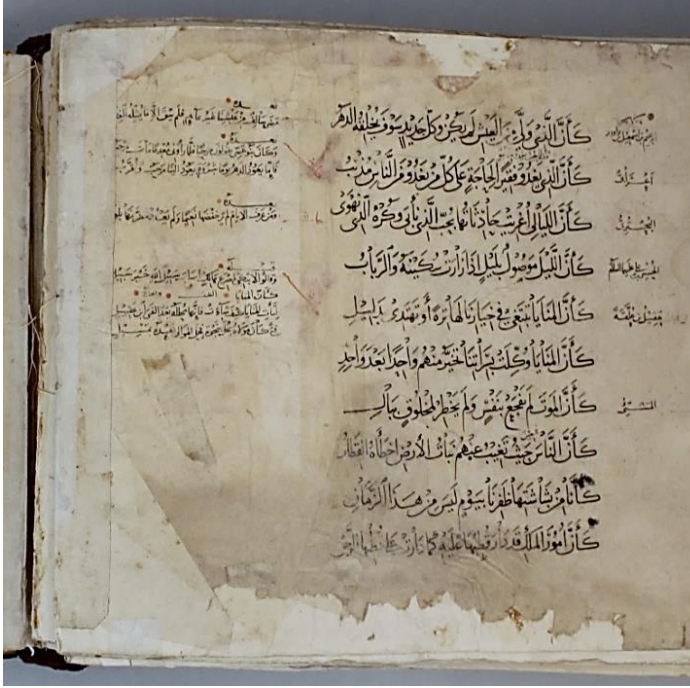
Sırt iki parça deri ile yapılmıştır ve kullanılan bu deri yumuşak ve mukavemetsizdir. Deri yüzeyinde soyulma ve çizikler meydana gelmiştir. Baş kısımdaki şiraze dağılmış halde olup etek şirazesi ve etek kolon dikişi yoktur.

BOZULMALAR - METİN

Cilt ve metin, dikişin dağılmış olması sebebiyle kısmen ayrılmış durumdadır. Mıklebin sol kapaktan ayrı olması ve sırt dikişinin dağılmış olması sebebiyle sayfaların ön kenarları yıpranmıştır ve zarar görmeye açıktır. Metin kısmında ağız, baş, sırt, etek kısımlarında önceki onarımda tamamlama ve sağlamlaştırma amacıyla yapıştırılmış kâğıtlar bulunmaktadır. Ayrıca sayfalarda lekelenmeler, böcek tahribatı, deformasyon, mürekkep dağılması, kenar ve köşelerde pamuklaşma, pas lekesi görülmektedir.

BOZULMALAR - METİN

Filmoplast, bant ve kâğıt ile yapılmış onarımlarda kullanılan bağlayıcıların bir kısmı oldukça kuvvetlidir. Bazı sayfalarda kıvrılmış, katlanmış bölgeler sayfa düzleştirilmeden onarılmıştır.

KONSERVASYON KARARLARI

Yazılı ve görsel belgelemesi tamamlanan eserin detaylı olarak durum değerlendirmesi yapılmış, aşağıdaki konservasyon işlemlerine karar verilmiştir.

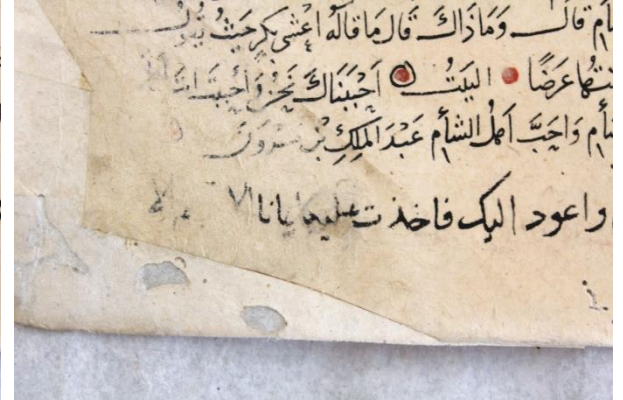
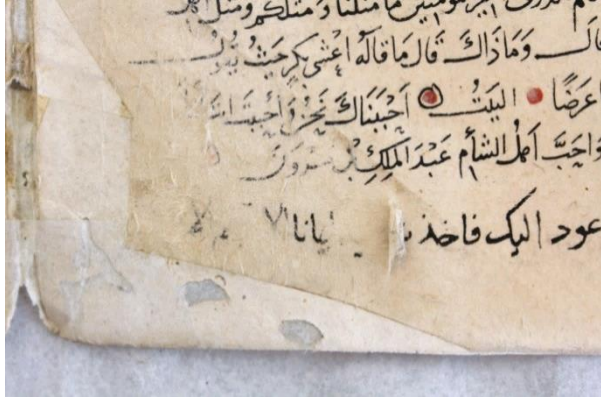
- Metin kısmında bulunan eski onarımların bir kısmının bağlayıcısı oldukça kuvvetli olduğundan tamamlamaların çıkarılması halinde kâğıdın zarar görme riskinden dolayı onarımların yerinde korunması
- Önceden geçirdiği onarımda arka kapağın mukavvasının değiştirilerek duralite benzer sert ve parçacıklı yapıda bir malzeme kullanılmış olduğundan ve kullanılan bu malzemenin yapılan pH ölçümü neticesinde asidik yapıda olduğu (pH: 4,73) tespit edildiğinden asitsiz karton ile değiştirilmesi

KONSERVASYON - METİN

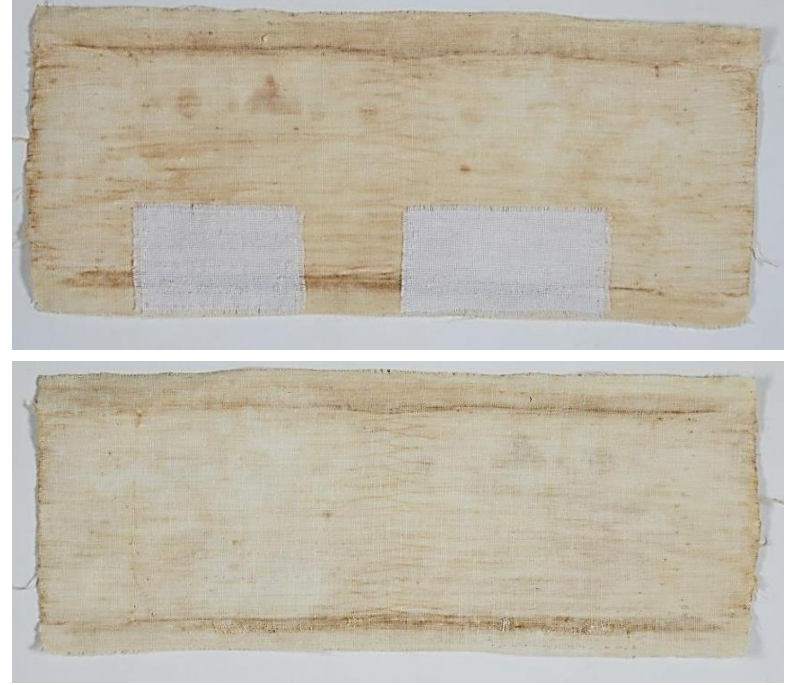
Metin kısmı ciltten ayrılmış ve forma çizimi yapılmıştır. Yumuşak uçlu fırça ile kâğıt yüzeyinde kuru temizlik yapılmış ve mikroorganizma lekesi görülen yerlerde %70'lik alkol kullanılarak dezenfeksiyon yapılmıştır. Metin kısmındaki onarımlardan filmoplastın çıkarılabildiği kadarı %8 ve %12'lik metil selüloz ile nemlendirilerek sayfadan uzaklaştırılmıştır.

KONSERVASYON - METİN

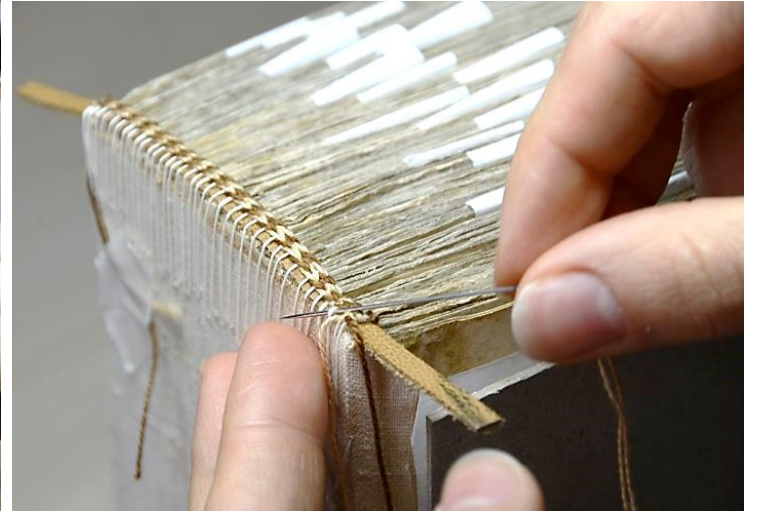
Kâğıt ile yapılan onarımların yapıştırıcısı zayıflamış olanlar kolaylıkla mekanik olarak uzaklaştırılmış, yapıştırıcısı sağlam ve güçlü olanların ise çeşitli yüzdelik oranlarda (%2, %4, %8) metil selüloz ile nemlendirilerek çıkarılması denenmiş; fakat beklenen sonuç alınamadığı için çıkarılamamıştır. Pamuklaşmanın görüldüğü sayfa kenar ve köşeleri alkolle seyreltilmiş metil selüloz ile sağlamlaştırılmıştır. Yüzeyden ayrılan yazılı kısımlar yine alkolle seyreltilmiş metil selüloz kullanılarak yapıştırılmış ve düzeltilmiştir. Eksik kısımlar uygun renkte renklendirilmiş Japon kâğıtları (825517 Japico Kawashi 35g/m² ve RK1 8g/m²) kullanılarak tamamlanmıştır.

KONSERVASYON - CİLT

Eserin sırt derisinden mekanik olarak çıkarılan tekstil ılık suda yıkanarak yapıştırıcı kalıntılarından arındırılmıştır. Eksik ve yırtık olan kısımların sağlamlaştırılması için eklenen pamuk tekstil keten ipe etrafından ince bir şekilde dikilerek kullanılmıştır.

KONSERVASYON - CİLT

Formalar krem rengi ibrişim kullanılarak dört duraklı çapraz dikiş tekniğinde dikilmiştir. Eserin sırtından çıkarılan tekstil sağlamlaştırma işleminin ardından nişasta tutkalı ile yapıştırılmış ve keten ip ile kolon dikişi yapılmıştır. Açık kahverengi ve sarı renk pamuk ip ile balık sırtı şiraze rgř yapılmıştır.

KONSERVASYON - CİLT

Arka kapak duralit benzeri malzeme

Asitsiz karton kapak

Onarımda değiştirilmiş olan arka kapaktaki duralit benzeri malzemenin pH ölçümü yapılmış ve sonuç 4,73 çıkmıştır. Kullanılan malzemenin eserin aslına ait olmaması ve pH'ının düşük olması sebebiyle asitsiz karton ile değiştirilmesi kararı alınmıştır. Kapak derisi bu malzemenin yüzeyinden el aletleri yardımıyla ayrılmıştır. Kapak ölçülerine uygun asitsiz müze kartonundan hazırlanan yeni kapağa, eski kapak derisinde tespit edilen eksik kısımlar işaretlenerek, küçük alanlar akrilikle deri renginde boyanan Japon kâğıdı ile tamamlanmış; büyük alanlar ise deri ile tamamlanmıştır. Duralit benzeri malzemenin yüzeyinden ayrılan deri, nişasta tutkalı ile yapıştırılarak ağırlık altına bırakılmıştır. Mıklep ile arka kapak nişasta tutkalı ile birleştirilmiştir. Kapak içine Nao 19 gr/m² Japon kâğıdı ve asitsiz kâğıt, nişasta ve metil selüloz karışımı ile yapıştırılmıştır.

KONSERVASYON - CİLT

Ön kapak ve mıklep murakkası yazı yazılmış kâğıtlardan yapılmıştır. Onarımda yapılmış olan köstek üzerindeki ve kapak içindeki odun hamuru kâğıtların pH ölçüm sonucu 5 çıkmıştır. Bu sebeple kapak içi kâğıtlarının çıkarılmasına ve köstek üzerindeki yan kâğıdın kullanılmamasına karar verilmiştir. Ön kapak ve mıklep içindeki onarımda yapıştırılmış kâğıtlar su ile nemlendirilerek yüzeyden ayrılmıştır ve bu kâğıdın altında sırasıyla düz kâğıt, ebrulu kâğıt, düz kâğıt ve yazılı murakka kâğıdı olduğu görülmüştür. Bu katmanların üzerine tekrar kâğıt yapıştırılmamıştır. Cilt kapakları yeni sırt derisi kullanılarak metin kısmıyla birleştirilmiş, sırt tekstilinin uzantısı olan kısımlar kapağa doğru yapıştırılmıştır. Japon kâğıdı cilt kapağının içine yaklaşık 1 cm yapıştırılarak köstek olarak kullanılmıştır.

ÖNCESİ & SONRASI

Ön kapak

ÖNCESİ & SONRASI

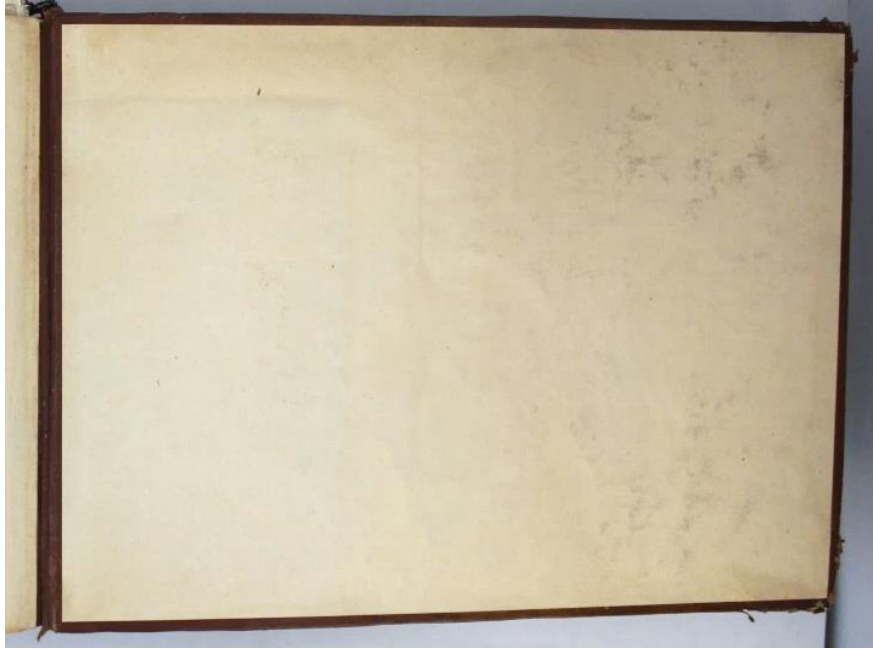
Arka kapak

ÖNCESİ & SONRASI

Sertap - Miklep

ÖNCESİ & SONRASI

Ön kapak içi

ÖNCESİ & SONRASI

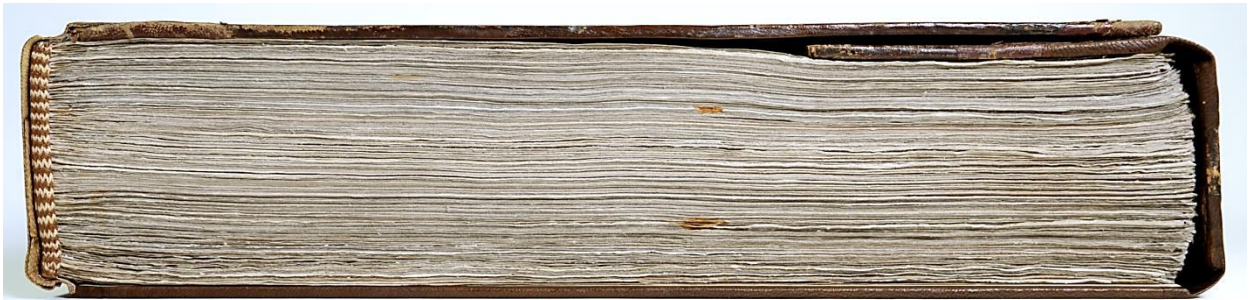
Sertap ve mıklep iç

ÖNCESİ & SONRASI

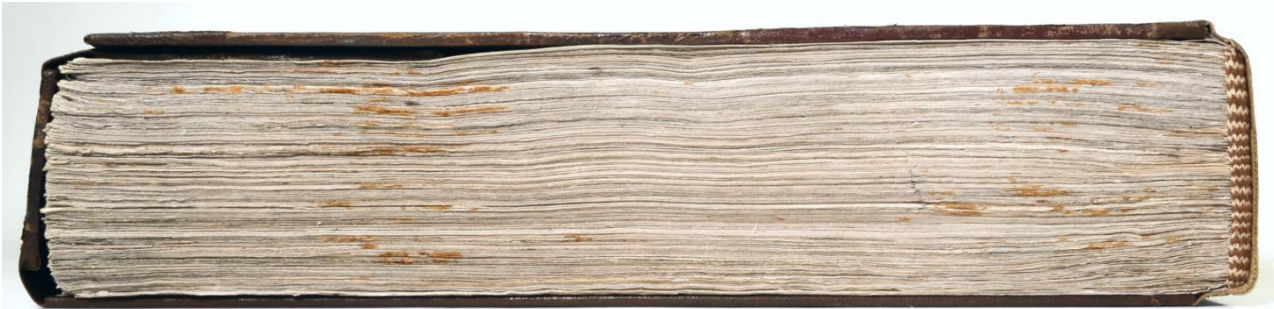
Sirt

ÖNCESİ & SONRASI

Baş

ÖNCESİ & SONRASI

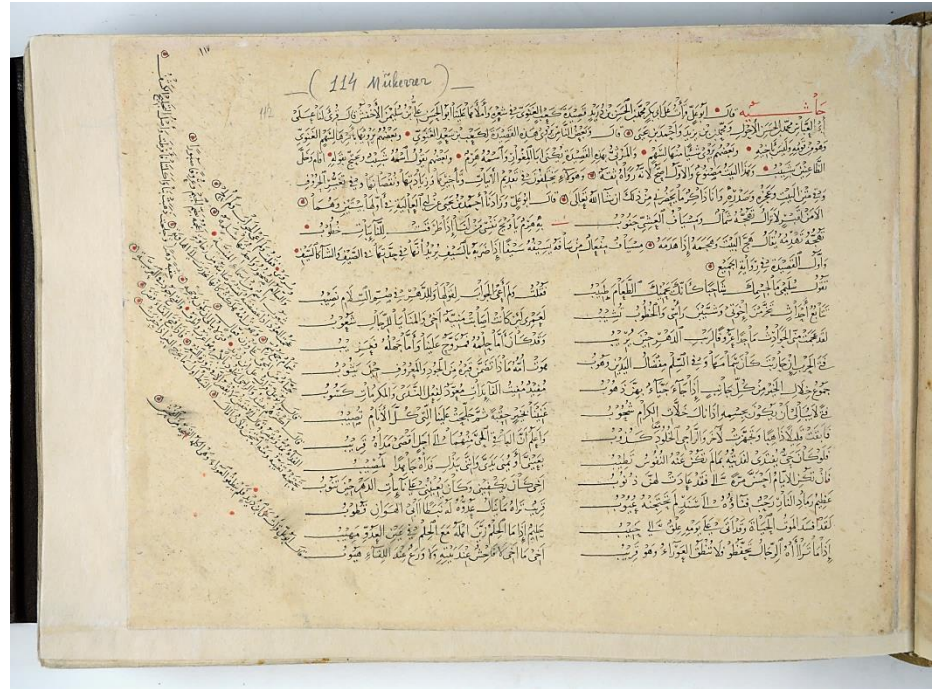
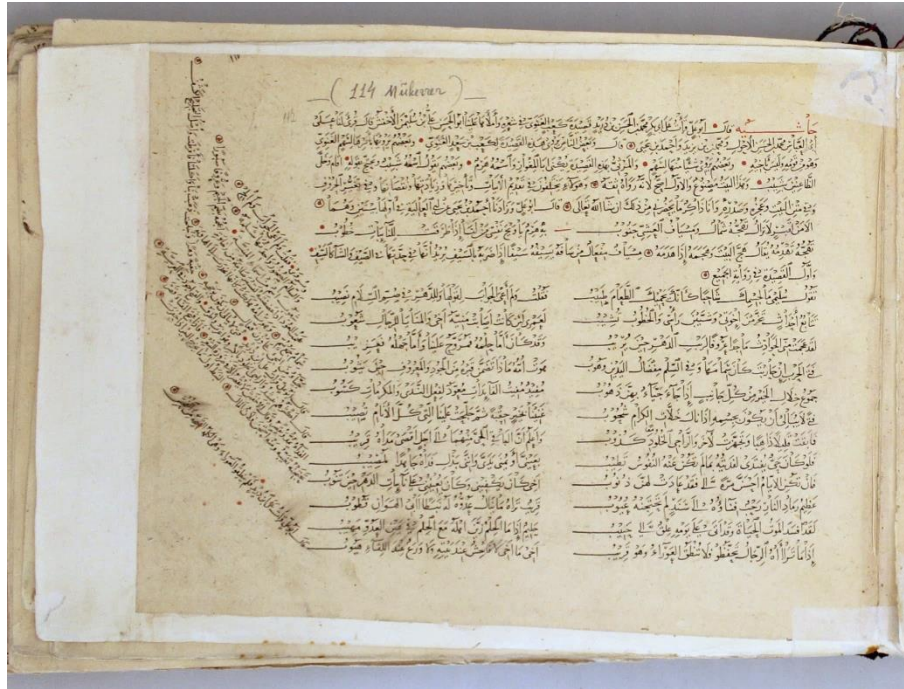

Etek

ÖNCESİ & SONRASI

ÖNCESİ & SONRASI

ÖNCESİ & SONRASI

